

УДК 339.56.055

**ОСОБЛИВОСТІ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН
УКРАЇНИ ТА ЄС**

DOI 10.30838/ P.ES.2224.100119.65.346

Вербицька Г. Л., к.е.н.*Національний університет «Львівська політехніка»*

В статті досліджено особливості міжнародних економічних відносин України та ЄС, проаналізовано зміни в зовнішній торгівлі після підписання Угоди про асоціацію України з ЄС, виокремлено проблеми у торгівлі між Україною та ЄС, розроблено напрямки подолання наявних дисбалансів при торгівлі товарами між Україною та ЄС. Теоретичною і методологічною основою дослідження є фундаментальні положення сучасної економічної теорії, наукові праці вчених, нормативні та законодавчі акти України з питань зовнішньоекономічної діяльності. В процесі дослідження використовувалися такі методи: економіко-статистичний (при дослідженні стану міжнародних економічних відносин України та ЄС); графічний (для наочного представлення результатів дослідження); аналітичний і структурно-логічний (при визначенні напрямків активізації експорту вітчизняних підприємств, оптимізації його структури в межах чинної Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом). В роботі використано комплексний підхід щодо обґрунтування перспектив інтеграції України в єдиний європейський ринок. Результати дослідження спрямовані на вирішення проблеми подолання негативного сальдо міжнародної торгівлі товарами з країнами ЄС.

Ключові слова: асоціація; експорт; імпорт; євроінтеграція; міжнародні економічні відносини

UDC 339.56.055

**PECULIARITIES OF INTERNATIONAL ECONOMIC RELATIONS OF
UKRAINE AND THE EU**

DOI 10.30838/ P.ES.2224.100119.65.346

Verbytska H., PhD in Economics*National University "Lviv Polytechnic"*

The peculiarities of international economic relations between Ukraine and the EU have been analyzed. Changes in foreign trade after the signing of the Association Agreement between Ukraine and the EU have been investigated, problems in trade between Ukraine and the EU have been identified, ways to overcome existing imbalances in trade in goods between Ukraine and the EU have been elaborated. The theoretical and methodological basis of the research are the fundamental positions of modern economic theory, scientific works of scientists, normative and legislative acts of Ukraine on foreign economic activity. In the course of the research, the following methods were used: economic and statistical (in the study of the state of international economic relations

between Ukraine and the EU); graphic (for visual presentation of research results); analytical and structural-logical (in determining the directions of intensification of export of domestic enterprises, optimization of its structure within the framework of the current Association Agreement between Ukraine and the European Union). The paper uses a comprehensive approach to substantiate the prospects for Ukraine's integration into a single European market. The results of the study are aimed at solving the problem of overcoming the negative balance of international trade in goods with EU countries.

Keywords: association; export; import; eurointegration; international economic relations

Актуальність проблеми. Після укладення в 2014 році угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом вітчизняні підприємства значно активізували міжнародну економічну діяльність з країнами ЄС. Станом на 2018 р. ЄС об'єднує 28 країн-членів, з загальною чисельністю населення понад 512 млн. чол. Завдяки цьому ЄС є одним з найбільш вагомих ринків світу, на який намагаються одержати доступ багато країн. Для України економічна співпраця з ЄС – це шанс для перспективного розвитку та подальшої євроінтеграції, що й зумовлює актуальність дослідження.

Аналіз останніх наукових досліджень. Особливості міжнародних економічних відносин України та ЄС досліджували багато вітчизняних науковців, зокрема Власюк Т.О. [2], Лиськова Л.М. [5], Манаєнко І.М. [6], Осіпова Л.В. [8], Рибаківа Т.О. [9], Романенко В.А., Лебедева Л.В. [10], Ситник Н.С., Юркевич Г.І. [11], Ярош-Дмитренко Л.О. [14] та інші. Незважаючи на велику кількість праць сучасні виклики на шляху до євроінтеграції, що постають перед вітчизняними підприємствами в умовах надзвичайно складної геополітичної ситуації потребують проведення постійних актуальних досліджень.

Мета роботи полягає в дослідженні сучасного стану міжнародних економічних відносин України та ЄС, визначенні проблем, що їх стримують та розробці напрямків покращення конкурентоспроможності підприємств України на ринках ЄС.

Викладення основного матеріалу дослідження. З 1 вересня 2017 р. у повному обсязі запрацювала Угода про асоціацію України з ЄС. Аналізуючи положення Угоди, можна визначити такі позитивні положення для України: валютна лібералізація, тарифні квоти на експорт до ЄС, захист довкілля та ін. Враховуючи, що це величезний ринок,

50 мільйонів осіб, дуже потужні споживчі можливості, для України відкриваються гарні перспективи.

У 2017 р. економічні відносини з країнами ЄС продовжували поглиблюватися. Їх позиція як основних торговельних партнерів України зміцнилася значною мірою за рахунок експорту. У 2017 р. частка ЄС у загальній торгівлі була 42,4%. Двостороння торгівля істотно збільшилася. Експорт ЄС в Україну виріс на 22%, а імпорт з України – на 27%. Зовнішньоторговельний баланс з країнами ЄС представлено у табл. 1.

Таблиця 1. – Зовнішньоторговельний баланс з країнами ЄС

Показник	2015 рік	2016 рік	2017 рік	I половина 2018 року
Експорт, млн.дол. США	15339,5	15827,5	20157,6	9791,5
Імпорт, млн.дол. США	18075,9	19558,7	23330,2	10768,9
Сальдо, млн.дол. США	-2736,4	-3731,2	-3172,6	-977,4
Коефіцієнт покриття експортом імпорту	0,85	0,81	0,86	0,90
Питома вага в загальному обсязі експорту, %/	32,8	35,1	38,3	42,1
Питома вага в загальному обсязі імпорту, %/	42,1	43,9	42,4	41,5

Джерело: [12]

Негативною тенденцією в міжнародних економічних відносинах України та ЄС є негативне сальдо зовнішньої торгівлі, що зумовлено значно більшим обсягом імпорту з ЄС, ніж експорту до нього. Такі тенденції, на нашу думку, пов'язані з недосконалістю державної експортної політики України та низькою активністю урядових структур у напрямку інтеграції України у внутрішній ринок ЄС.

Так, на думку радника міністра закордонних справ України Тараса Качки, ЄС готовий через санкції і позиціонування підтримувати нас безпеково, готовий підтримувати фінансово у важкі часи через механізм макрофінансової допомоги, готовий і далі надавати технічну допомогу. Готовий, з багатьма застереженнями, розвивати торгівлю з нами. Натомість Європейський Союз і далі не бачить можливості для інтеграції України у внутрішній ринок ЄС. Попри увагу до впровадження Угоди про асоціацію з боку Євросоюзу, розуміння того, як її виконання перекладається на економічну інтеграцію, і далі немає [4].

Понад половина експорту України до ЄС складається з сировини і продукції первинної обробки з низькою доданою вартістю. Такий стан речей дає змогу отримувати лише короткострокову вигоду, яка буде мати тенденцію до зменшення з вичерпанням відповідних природних ресурсів. В рамках Угоди про асоціацію, Україна взяла на себе зобов'язання щодо гармонізації системи технічного регулювання з метою усунення технічних бар'єрів у торгівлі. Однією зі складових технічного регулювання є створення ефективної системи ринкового нагляду, яка забезпечує захист споживачів від небезпечної продукції. Ефективна система ринкового нагляду є однією з передумов підписання Угоди про оцінку відповідності та прийнятність промислових товарів між Україною та ЄС (англ. *Agreements on Conformity Assessment and Acceptance of Industrial Goods, АСАА*), яка передбачає взаємне визнання сертифікатів відповідності промислових товарів. Проте її підписання постійно відкладається ЄС, незважаючи на те, всі передумови для укладання угоди є, оскільки українське законодавство вже майже дослівно повторює законодавство ЄС, технічні регламенти також.

У першій половині 2018 р. найбільші обсяги експорту до країн ЄС склали продукція агропромислового комплексу та харчової промисловості – 25,8% від загального обсягу експорту, недорогоцінні метали та вироби з них – 24,4%, у т.ч. чорні метали та вироби з них – 23,1%, механічні та електричні машини – 15,2%. Серед товарів АПК та харчової промисловості найбільша частка експорту припадала на зернові культури – 30,3% від загального обсягу товарів АПК (у т.ч. кукурудза – 25,1%, пшениця – 3,9%), жири та олії тваринного або рослинного походження – 26,1% (олія соняшникова – 23,6%), насіння і плоди олійних рослин – 19,4%. Найбільші експортні поставки здійснювались до Польщі – 16,8% від загального обсягу експорту до країн ЄС, Італії – 15,1%, Німеччини – 9,5%, Угорщини – 8,5%, Нідерландів – 7,7%, Іспанії – 6,3%, Румунії – 4,9% та Словаччини – 4,6%.

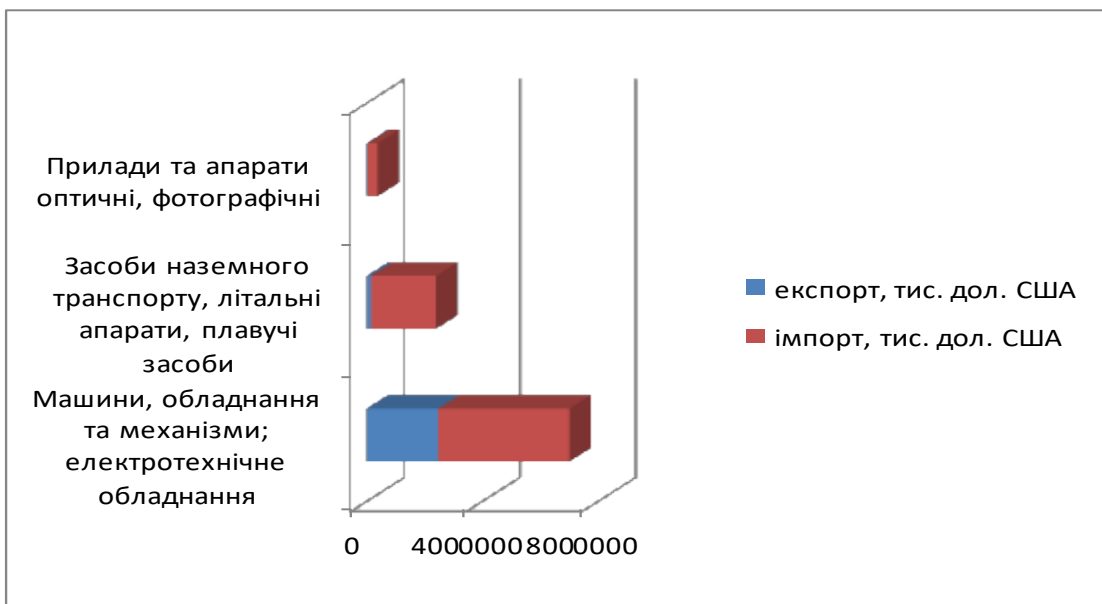
Найвагоміші обсяги імпорту товарів з країн ЄС склали механічні та електричні машини – 22,3% від загального обсягу імпорту, продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості – 19,2%, мінеральні продукти – 11,0%, товари агропромислового комплексу та харчової промисловості – 10,7%, засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби – 9,9%. Найбільші імпортні поставки серед країн ЄС здійснювались з Німеччини – 26,4% від загального обсягу імпорту до

країн ЄС, Польщі – 15,9%, Італії – 8,2%, Франції – 6,9%, Угорщини – 5,4%, Чехії – 4,3% та Великої Британії – 3,8% [[3].

По позиції «деревина і вироби з деревини» у 2017 р. експорт у шість з половиною разів перевищував імпорт. Але це відбувається в країні, де відсоток лісистості території один із найменших в Європі. Зростання експорту цієї продукції в 2017 р. порівняно з 2016 р. становить 6,4%, що викликає неабияке занепокоєння щодо стану навколишнього середовища. Разом із тим імпорт паперу та картону майже в 6 разів перевищує експорт. Тобто ми екпортуємо сировину, а назад отримуємо продукт глибокої переробки з більшою доданою вартістю [10].

Нинішня структура експорту та імпорту демонструє небезпечну для України технологічну диспропорційність: сировинний імпорт з України та високотехнологічний експорт ЄС; збереження негативного сальдо в зовнішній торгівлі за більшістю груп товарів; обмежений вихід вітчизняного бізнесу на європейський ринок [1].

Питома вага товарів з високою часткою доданої вартості в українському експорті залишається низькою. Разом з тим, слід відмітити певний прогрес – протягом 2017 року зріс експорт товарів груп «Машини, обладнання та механізми», «Засоби транспорту», «Прилади та апарати оптичні, фотографічні». Незважаючи на це імпорт по цих товарних групах суттєво перевищує експорт (рис. 1).

Рис. 1 Порівняння експорту та імпорту з країнами ЄС по окремих товарних групах за 2017 р.

Джерело: [12]

Як видно з рис. 1, по всіх товарних групах, які представляють найбільш високотехнологічний експорт в ЄС, порівняльна картина є

невтішною, оскільки імпорт перевищує експорт в декілька разів. Ще однією негативною рисою є те, що експорт продукції машинобудування до країн ЄС характеризується відсутністю довгострокових контрактів.

Слід відзначити, що експорт продукції машинобудування в країни ЄС наштовхується на чисельні труднощі, пов'язані зі стандартами, технічними уставами, екологічними вимогами. Не можна виключати й політичний підтекст прагнення передусім завантажити власні робочі сили, незважаючи на конкурентні переваги імпортованої продукції з України. Яскравий приклад тут можна навести в ситуації з літаками АН-70 розробки АНТК ім. Антонова. Незважаючи на те що цей літак задовольняв більшість технічних вимог європейських замовників, а наявні проблеми могли бути усунені, було прийнято рішення про розроблення власного літака подібного типу – А-400. Виділено значні кошти, а новостворений європейський літак так і не зрівнявся за своїми тактично-технічними даним з українським АН-70 [10].

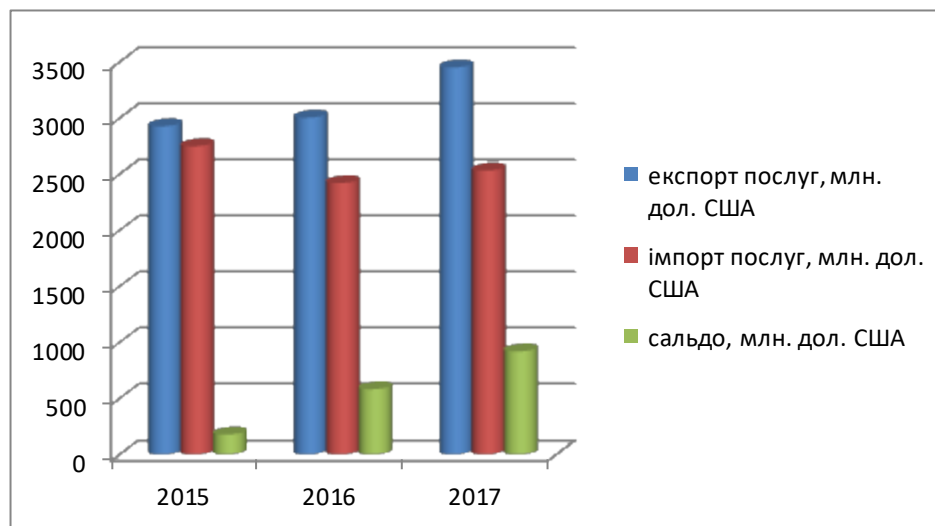
Угода про асоціацію між Україною та ЄС передбачає, що певна частина товарів може користуватися преференційними умовами лише в межах тарифних квот: якщо тарифна квота вичерпана, мито накладається у звичайному порядку (за ставкою, що застосовується на загальних умовах при імпорті до України чи ЄС). Для європейських товарів, що імпортуються в Україну, передбачені лише 3 тарифні квоти (свинина, м'ясо птиці та напівфабрикати з м'яса птиці, цукор), а для українських – 36 квот. Зокрема, під такий режим підпадають українські зернові, м'ясо птиці, виноградний і яблучний соки, мед, оброблені томати та ін. [7].

Оскільки Україна є одним з лідерів виробництва цих товарів на міжнародному ринку, відповідні тарифні квоти зазвичай вичерпуються за кілька днів з моменту їх відкриття. Так, основні і додаткові квоти на експорт пшениці і кукурудзи Україна повністю вичерпала вже з 1 по 5 січня, тарифні квоти Європейського Союзу для українського меду, виноградного і яблучного соків на 2018 рік були повністю вичерпані станом на 11 січня, квоти на експорт птиці в ЄС за станом на 11 січня були також вичерпані на 25% [13].

Вагомими проблемами вітчизняних підприємств-експортерів є проблеми фінансового характеру. Брак обігових коштів, дорогі кредитні ресурси, відсутність системи пільгового кредитування виробників з боку держави не дають можливостей до модернізації виробництва і

впровадження інновацій. Традиційною проблемою фінансування є заборгованість держави з експортного ПДВ та постійна затримка з його поверненням [9]. В той час як ЄС перенасичений товарами, тому продавати стає все важче і важче. Для того, щоб українському виробнику створити свій власний бренд і ще вийти з ним на світовий ринок, потрібні дуже великі гроші — мінімум 50% від усіх витрат на виробництво самого продукту.

У 2017 р. експорт послуг до країн ЄС становив 3329,6 млн. дол. США і збільшився порівняно з 2016 р. на 10,8% (на 324,7 млн. дол.), імпорт – відповідно 2503,0 млн. дол. та збільшився на 3,4% (на 81,4 млн. дол.). Позитивне сальдо становило 826,6 млн. дол. (у 2016 р. – 583,3 млн. дол.). Обсяги зовнішньої торгівлі послугами з країнами ЄС представлено на рис. 2.

Рис. 2 Обсяги зовнішньої торгівлі послугами з країнами ЄС

Джерело: [12]

Найбільші обсяги експорту країнам ЄС припадали на транспортні послуги – 36,9% від загального обсягу експорту послуг країнам ЄС, з переробки матеріальних ресурсів – 24,7%, у сфері телекомунікації, комп'ютерні та інформаційні – 19,0% та ділові – 12,7%. Серед країн ЄС найбільші обсяги послуг надавалися Великій Британії – 17,2% від загального обсягу експорту послуг країнам ЄС, Німеччині – 15,7%, Польщі – 8,3%, Кіпру – 8,0% та Нідерландам – 4,9%.

Найбільшу частку в загальному обсязі імпорту послуг від країн ЄС становили транспортні послуги – 26,7% від загального обсягу імпорту послуг від країн ЄС, ділові – 17,2%, послуги, пов'язані з подорожами, – 12,3%, роялті та інші послуги, пов'язані з використанням інтелектуальної

власності, – 12,1% та послуги, пов’язані з фінансовою діяльністю, – 10,2%. Серед країн ЄС найбільші обсяги послуг були отримані від Великої Британії – 19,9% від загального обсягу імпорту послуг від країн ЄС, Німеччини – 14,8%, Кіпру – 9,0% та Польщі – 5,8%.

Висновки. Підсумовуючи проведене дослідження, можемо виділити такі тенденції: Україна мала негативне сальдо зовнішньої торгівлі товарами впродовж всього періоду дослідження та позитивне сальдо в торгівлі послугами. В структурі експорту послуг найбільшу частку традиційно займають транспортні послуги, що пов’язано з вигідним географічним розташуванням України, а також наявністю газо-транспортної системи.

Якщо порівнювати товарну структуру експорту-імпорту з країнами ЄС, то можна помітити такі тенденції: незмінним залишається домінування у структурі вітчизняного товарного експорту сировини та продукції з низьким ступенем обробки, в той час, як зовнішня торгівля Євросоюзу орієнтована на товари з високим ступенем переробки.

Незважаючи на наявність низки суттєвих проблем, перспективність зовнішньоторговельних відносин між Україною та Європейським Союзом не викликає сумніву. Для України торговельні відносини з ЄС – це додатковий крок до входу в Євросоюз та можливість відкрити для себе нові ринки. Для подолання відставання у сфері високих технологій Україні слід розробити цілісний, системний комплекс заходів щодо стимулювання високотехнологічного виробництва і відповідного наукового забезпечення. Найшвидше та найефективніше це можна зробити у тих напрямках, де Україна мала, і поки що має, значні виробничі і наукові досягнення. Це такі сфери, як суднобудування, авіаційна, ракетно-космічна та електронна промисловість. Також необхідно продовжити роботу з усунення квотування та інших аспектів дискримінації українських експортерів на ринках ЄС. Якщо ми хочемо, аби нашій промисловій продукції довіряли в ЄС, нам потрібна укладена АСАА, яка підтверджує визнання Євросоюзом нашої системи технічного регулювання, також нам необхідно прийняти спільне з ЄС рішення про взаємне визнання статусу авторизованих економічних операторів, доєднатися до системи NTCS і узгодити митні процедури. Зрозуміло, що вирішення даних проблем потребує активізації роботи Уряду.

Перспективами подальших досліджень в цьому напрямку є оцінювання впливу Угоди про асоціацію між Україною та ЄС на пересічних громадян нашої держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Балажентіс А. Асиметрії торговельної інтеграції України та ЄС / А. Балажентіс, О.М. Яценко // Міжнародна економічна політика. – 2018. – №1. – С. 32-62.
2. Власюк Т.О. Особливості зовнішньоторговельних відносин України з ЄС: ризики та потенційні стимули / Т.О. Власюк // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2016. – Вип. 10. – Ч. 1. – С. 86-90.
3. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
4. Качка Т.А. Рада асоціації і безрадісна євроінтеграція / Т.А. Качка // Дзеркало тижня. – 14 грудня 2018 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://dt.ua/international/rada-asociaciyi-i-bezradisna-uevrointegraciya-297047_.html.
5. Лиськова Л.М. Аналіз динаміки торговельно-економічних відносин Україна-ЄС: ефекти після підписання угоди про асоціацію // Молодий вчений. – 2016. – №12. – С. 848-852.
6. Манаєнко І.М. Тенденції торговельно-економічної співпраці України та ЄС / І.М. Манаєнко, Д.О. Путіліна // Східна Європа: економіка, бізнес та управління. – 2017. – Вип. 3. – С. 10-14.
7. Микуляк В. Асоціація України з ЄС: як це працює / В. Микуляк // Юридична газета. – 08 травня 2018 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://sk.ua/wp-content/uploads/2018/05/Yuridichna-Gazeta_Mykuliak.pdf.
8. Осіпова Л.В. Вплив євроінтеграційних процесів на економічний розвиток України / Л.В. Осіпова // Економіка і суспільство. – 2016. – Вип. 2. – С. 75-79.
9. Рибаківа Т.О. Зовнішньоторговельні відносини між Україною та Європейським Союзом в рамках створення зони вільної торгівлі / Т.О. Рибаківа // Економічний вісник університету. – 2017. – Вип. 32. – С. 185-193.
10. Романенко В.А. Зовнішня торгівля України з ЄС: тенденції, проблеми, перспективи / В.А. Романенко, Л.В. Лебедева // Економіка і суспільство. – 2017. – Вип. 9. – С. 71-77.
11. Ситник Н.С. Сучасний стан розвитку торговельно-економічних відносин України з Європейським Союзом / Н.С. Ситник, Г.І. Юркевич // Молодий вчений. – 2018. – 2. – С. 417-420.

12. Статистичний збірник «Співробітництво між Україною та країнами ЄС у 2017 році». – К.: Державна служба статистики, 2018 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/06/zb_ES_2017.pdf.
13. Україна вже вичерпала ряд квот на експорт в ЄС з початку року // Сьогодні. – 12 січня 2018 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukr.segodayna.ua/economics/enews/ukraina-uzhe-ischerpala-ryad-kvot-na-eksport-ves-s-nachala-goda-1105205.html>.
14. Ярош-Дмитренко Л.О. Зовнішньоторговельні відносини України з країнами Європейського Союзу у контексті інтеграції до Європейського економічного простору / Л.О. Ярош-Дмитренко // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – 2017. – №25. – С. 48-54.

REFERENCES:

1. Balazhents A., & Yatsenko O.M. (2018). Asymetrii torhovelnoi intehratsii Ukrainy ta YeS [Asymmetries of trade integration of Ukraine and the EU]. *Mizhnarodna ekonomichna polityka – International economic policy*, 1, 32-62 [in Ukrainian].
2. Vlasiuk T.O. (2016). Osoblyvosti zovnishnotorhovelnykh vidnosyn Ukrainy z YeS: ryzyky ta potentsiini stymuly [Features of Ukraine's Foreign Trade Relations with the EU: Risks and Potential Incentives]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu – Scientific herald of Uzhgorod National University*, 10, part 1, 86-90 [in Ukrainian].
3. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [State Statistics Service of Ukraine]. www.ukrstat.gov.ua. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].
4. Kachka T.A. (14 December 2018). Rada asotsiatsii i bezradisna yevrointehratsiia [Council of association and joyful European integration]. *Dzerkalo tyzhnia – Mirror of the week*. Retrieved from https://dt.ua/international/rada-asociaciyi-i-bezradisna-yevrointegraciya-297047_.html [in Ukrainian].
5. Lyskova L.M. (2016). Analiz dynamiky torhovelno-ekonomichnykh vidnosyn Ukraina-IeS: efekty pislia pidpysannia uhody pro asotsiatsiiu [Analysis of the dynamics of trade and economic relations Ukraine-EU: effects after the signing of the Association Agreement]. *Molodyi vchenyi – Young scientist*, 12, 848-852 [in Ukrainian].
6. Manaienko I.M., & Putilina D.O. (2017). Tendentsii torhovelno-ekonomichnoi spivpratsi Ukrainy ta YeS [Trends in trade and economic cooperation between Ukraine and the EU]. *Skhidna Yevropa: ekonomika, biznes ta upravlinnia – Eastern Europe: Economics, Business and Management*, 3, 10-14 [in Ukrainian].
7. Mykuliak V. (08 May 2018). Asotsiatsiia Ukrainy z YeS: yak tse pratsiuie [Association of Ukraine with the EU: how it works]. *Yurydychna hazeta – Legal newspaper*. Retrieved

- from https://sk.ua/wp-content/uploads/2018/05/Yuridichna-Gazeta_Mykuliak.pdf [in Ukrainian].
8. Osipova L.V. (2016). Vplyv yevrointehratsiinykh protsesiv na ekonomichnyi rozvytok Ukrainy [The Impact of European Integration Processes on the Economic Development of Ukraine]. *Ekonomika i suspilstvo – Economics and Society*, 2, 75-79 [in Ukrainian].
  9. Rybakova T.O. (2017) Zovnishnotorhovelni vidnosyny mizh Ukrainoiu ta Yevropeiskym Soiuzom v ramkakh stvorennia zony vilnoi torhivli [Foreign trade relations between Ukraine and the European Union within the framework of establishing a free trade zone]. *Ekonomichnyi visnyk universytetu – Economic Herald of the University*, 32, 185-193 [in Ukrainian].
  10. Romanenko V.A., & Lebedeva L.V. (2017). Zovnishnia torhivlia Ukrainy z YeS: tendentsii, problemy, perspektyvy [Ukraine's foreign trade with the EU: trends, problems, prospects]. *Ekonomika i suspilstvo – Economics and Society*, 9, 71-77 [in Ukrainian].
  11. Sytnyk N.S., & Yurkevych H.I. (2018). Suchasnyi stan rozvytku torhovnelno-ekonomichnykh vidnosyn Ukrainy z Yevropeiskym Soiuzom [The current state of development of trade and economic relations of Ukraine with the European Union]. *Molodyi vchenyi – Young scientist*, 2, 417-420 [in Ukrainian].
  12. *Statystychnyi zbirnyk «Spivrobitnytstvo mizh Ukrainoiu ta krainamy YeS u 2017 rotsi»* [Statistical collection "Cooperation between Ukraine and EU countries in 2017"]. Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky. Retrieved from http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/06/zb_ES_2017.pdf [in Ukrainian].
  13. Ukraina vzhe vycherpala riad kvot na eksport v YeS z pochatku roku [Ukraine has already exhausted a number of export quotas in the EU since the beginning of the year]. *Sohodni – Today*, 12 January, 2018 Retrieved from <https://ukr.segodnya.ua/economics/enews/ukraina-uzhe-ischerpala-ryad-kvot-na-eksport-v-es-s-nachala-goda-1105205.html> [in Ukrainian].
  14. Yarosh-Dmytrenko L.O. (2017). Zovnishnotorhovelni vidnosyny Ukrainy Z krainamy Yevropeiskoho Soiuzu u konteksti intehratsii do Yevropeiskoho ekonomichnoho prostoru [Foreign trade relations of Ukraine with the countries of the European Union in the context of integration into the European Economic Area]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu – Scientific Herald of the International Humanitarian University*, 25, 48-54 [in Ukrainian].